

Υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης προσφυγισσών θυμάτων έμφυλης βίας: Βασικές αρχές και καλές πρακτικές

Μαρία Τριτάρη*, Χρυσοβαλάντης Παπαθανασίου*

Περίληψη

Σκοπός: Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο την παρουσίαση των βασικών αρχών και των καλών πρακτικών που εφαρμόζονται σε υπηρεσίες που στηρίζουν προσφύγισες θύματα έμφυλης βίας. Μεθοδολογία: Πραγματοποιήθηκε περιγραφική ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας. Αποτελέσματα: Βασικές αρχές μίας υποστηρικτικής υπηρεσίας αποτελούν: α) το καταρτισμένο προσωπικό, β) η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, γ) η παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών σε 24ωρη βάση, δ) η συνηγορία και ε) η φροντίδα των παιδιών. Οι υποστηρικτικές υπηρεσίες κατηγοριοποιούνται σε: α) συμβουλευτικά κέντρα, β) καταφύγια-ξενώνες και γ) τηλεφωνικές γραμμές άμεσης βοήθειας. Συζήτηση: Στην Ελλάδα παρατηρείται έλλειψη υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης που να απευθύνονται σε αυτή την πληθυσμιακή ομάδα. Απαιτείται η δημιουργία σύγχρονων και εξειδικευμένων υπηρεσιών και η προσαρμογή των υπαρχουσών δομών στις κατευθυντήριες οδηγίες διεθνών οργανισμών.

Λέξεις-κλειδιά: προσφύγισες, έμφυλη βία, υποστηρικτικές υπηρεσίες, ξενώνες φιλοξενίας

---

* Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας (ΕΠΑΨΥ)

Εισαγωγή

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, στην προσφυγική κρίση του 2015-2016 έφτασαν στην Ελλάδα περίπου 1.040.000 πρόσφυγες τόσο από τη στεριά όσο και από τη θάλασσα, ενώ από την έναρξη του 2022 έως και τον Σεπτέμβριο έχουν φτάσει 10.000 περίπου πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο (United Nations High Commissioner for Refugees/UNHCR, 2022). Η πιθανότητα έκθεσης του ευάλωτου αυτού πληθυσμού σε ένα τραυματικό γεγονός είναι αυξημένη σε όλα τα στάδια του προσφυγικού ταξιδιού (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 1997). Στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί μία από τις βασικές χώρες υποδοχής και εισόδου στην Ευρώπη, οι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν μια σειρά από δυσχέρειες και παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η παραμονή στα υπερπλήρη Κέντρα Φιλοξενίας, οι ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης σε αυτά, η απουσία υπηρεσιών περίθαλψης και ψυχικής υγείας, η ελλιπής πληροφόρηση γύρω από τη διαδικασία αίτησης ασύλου καθώς και η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση (Teloni et al., 2020).

Η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση αποτελούν μία από τις βασικότερες μορφές έμφυλης βίας. Ιδιαίτερα ευάλωτες απέναντι σε περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης και έμφυλης/ενδοοικογενειακής βίας είναι οι προσφύγισσες εξαιτίας των δύσκολων οικονομικών συνθηκών, των γλωσσικών εμποδίων, του στρες λόγω της προσαρμογής σε ένα νέο περιβάλλον και της σύγχυσης γύρω από τα νομικά τους δικαιώματα (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 1997· Groenewald, 2001). Σύμφωνα με μία έρευνα του Μεσογειακού Ινστιτούτου Μελετών Φύλου που διεξήχθη στην Κύπρο, γυναίκες και κορίτσια αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία (81,4%) των επιζώντων έμφυλης βίας (UNHCR, 2021). Οι ιδιαίτερες ανάγκες των προσφυγισσών (πολιτισμικές, θρησκευτικές, γλωσσικές) σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η σεξουαλική παρενόχληση και η έμφυλη βία αποτελούν το πιο διευρυμένο και σοβαρό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν νεαρές και ηλικιωμένες προσφύγισσες, καταδεικνύουν την ανάγκη παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 1997).

Σύμφωνα με το άρθρο 20 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές κείμενο για την καταπολέμηση και την πρόληψη της έμφυλης βίας (N.4531/2018), τα Μέρη του Συμβουλίου της Ευρώπης οφείλουν να διασφαλίζουν την πρόσβαση των γυναικών σε υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες και ότι οι υπηρεσίες αυτές διαθέτουν κατάλληλους πόρους και επαγγελματίες (Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας/ΓΓΟΠΙΦ, n.d). Όλα τα παραπάνω τονίζουν την ανάγκη εύρυθμης λειτουργίας ενός κράτους πρόνοιας που θα ανταποκρίνεται στις πολυεπίπεδες ανάγκες των προσφύγων και ιδιαίτερα των προσφυγισσών και των παιδιών τους.

Στην Ελλάδα, ωστόσο, παρατηρούνται ελλείψεις στην παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης για γυναίκες θύματα έμφυλης βίας και συγκεκριμένα για προσφύγισσες. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 2 του πρωτοκόλλου συνεργασίας για τις προσφύγισσες ανάμεσα στην ΓΓΟΠΙΦ και σε άλλους φορείς (ΓΓΟΠΙΦ, 2017), οι τελευταίες πρέπει να ενημερώνονται για τις παρεχόμενες υπηρεσίες δηλαδή, για τη δυνατότητα φιλοξενίας στους Ξενώνες Φιλοξενίας της ΓΓΟΠΙΦ και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και την παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης καθώς και δικτύωσης με άλλους φορείς και υπηρεσίες, υπό την αίρεση της εξασφάλισης διερμηνείας ή διαπολιτισμικής μεσολάβησης. Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης κάθε περιφέρεια οφείλει να διαθέτει μία οικογενειακή θέση ανά 10.000 άτομα (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2011). Με βάση αυτό, η Ελλάδα θα έπρεπε να έχει 1.072 κλίνες στους ξενώνες φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών. Ωστόσο, οι κλίνες συνολικά σε δημόσιους και σε ιδιωτικούς ξενώνες δεν ξεπερνούν τις 450 (Πατρού, 2022).

Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη δημιουργίας νέων και εξειδικευμένων υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών αυτής της ευάλωτης πληθυσμιακής ομάδας και ενίσχυσης των ήδη υπάρχουσών υπηρεσιών. Τα είδη των υπηρεσιών, τόσο διεθνώς όσο και στον ελληνικό χώρο, κυμαίνονται από τις γραμμές ψυχολογικής υποστήριξης έως τα καταφύγια για προσφύγισσες θύματα έμφυλης βίας (Groenewald, 2001). Όλες οι υπηρεσίες που απευθύνονται σε αυτόν τον πληθυσμό οφείλουν να διαπνέονται από ορισμένες βασικές αρχές και καλές πρακτικές. Σύμφωνα με το δίκτυο φεμινιστικών οργανώσεων από 46 ευρωπαϊκές χώρες Women

Against Violence Europe (WAVE), οι ξενώνες των γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας οφείλουν να προσεγγίζουν τη βία κατά των γυναικών ως αίτιο και αποτέλεσμα των ανισοτήτων ανάμεσα στους άνδρες και στις γυναίκες (άρθρο 18 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης) (WAVE, 2017).

Στο παρόν άρθρο θα επιχειρηθεί η χαρτογράφηση των υπηρεσιών που παρέχονται για την υποστήριξη του γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας και ειδικότερα των προσφυγισσών, ενώ παράλληλα θα γίνει μία καταγραφή και παρουσίαση των βασικών αρχών και των καλών πρακτικών που εφαρμόζονται σε υπηρεσίες που στηρίζουν τον εν λόγω πληθυσμό.

Υλικό και μέθοδοι

Πραγματοποιήθηκε περιγραφική ανασκόπηση της υπάρχουσας ελληνόγλωσσης και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, μέσα από τη χρήση μηχανών αναζήτησης, όπως Google Scholar και Scopus. Οι λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν: refugee women, gender-based violence, intimate partner violence, shelters, guidelines. Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση χρησιμοποιήθηκαν τα άρθρα με την μεγαλύτερη συνάφεια για να διαμορφωθεί το θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο παρουσιάζεται παρακάτω.

Αποτελέσματα

1. Ευαλωτότητα

Σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, οι οποίες συνδέονται με ένοπλες συγκρούσεις και οδηγούν σε μειωμένη αίσθηση ασφάλειας, η πιθανότητα έκθεσης των γυναικών σε μορφές βίας τείνει να αυξάνεται (UNHCR, 2013). Πιο συγκεκριμένα, ο επιπολασμός έμφυλης βίας σε προσφύγισσες και μετανάστριες στην Κολομβία έχει αυξηθεί κατά 40% την περίοδο από τον Ιανουάριο έως τον Σεπτέμβριο του 2020. Κλήσεις σε τηλεφωνικές γραμμές άμεσης βοήθειας (hotlines) έχουν αυξηθεί κατά 153% στην Κολομβία και κατά 56% στη Ζιμπάμπουε, χώρες με μεγάλο αριθμό προσφυγικού πληθυσμού (UNHCR, 2020). Όσον αφορά στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, 40 προσφύγισσες κατέθεσαν στη Διεθνή Αμνησία το 2016 ότι ένιωσαν να απειλούνται από άνδρες κατά τη διάρκεια της μετακίνησης από τον έναν τόπο στον άλλο, βίωσαν

σωματική κακοποίηση και έγιναν θύματα οικονομικής εκμετάλλευσης και βιασμού από διακινητές, προσωπικό ασφαλείας και άλλους πρόσφυγες (Amnesty International, 2016).

Ορισμένοι παράγοντες που καθιστούν ευάλωτες τις προσφύγισσες αποτελούν: α) τα ατομικά χαρακτηριστικά (π.χ. ηλικία, σεξουαλικός προσανατολισμός), β) η οικογενειακή κατάσταση (π.χ. ανύπαντρες, χωρίς συνοδεία), γ) οι κοινωνικές συνθήκες στη χώρα προέλευσης (π.χ. ένοπλες συγκρούσεις) και δ) οι κοινωνικές συνθήκες στη χώρα εγκατάστασης (π.χ. κοινή στέγη με άλλους, έλλειψη οικονομικών πόρων) (Kelly, 2008). Οι παραπάνω παράγοντες αυξάνουν την πιθανότητα έκθεσης στους ακόλουθους κινδύνους: α) σωματική και ψυχολογική κακοποίηση και β) οικονομική εκμετάλλευση (σεξεργασία, εμπορία ανθρώπων) (UNHCR, 2011).

Από την ποιοτική έρευνα των Keygnaert et al. (2012), η οποία διεξήχθη στο Βέλγιο και στην Ολλανδία αναφορικά με τη σεξουαλική κακοποίηση και την έμφυλη βία, προέκυψε ότι περίπου το 57% των συμμετεχόντων, ανδρών και γυναικών, (προσφύγων, αιτούντων άσυλο και μεταναστών χωρίς επίσημα έγγραφα) είχαν πέσει θύμα σεξουαλικής κακοποίησης, κυρίως βιασμού και σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Το 69% των συμμετεχόντων που είχαν πέσει θύματα σεξουαλικής κακοποίησης ήταν γυναίκες. Μια άλλη ποιοτική έρευνα που διεξήχθη στην Ιταλία, έχοντας ως δείγμα άνδρες πρόσφυγες και προσφύγισσες, κατέληξε στο ότι 56% των γυναικών είχε πέσει θύμα τουλάχιστον μίας μορφής βίας κατά τη διαμονή στην Ιταλία, ενώ ένα 28,5% είχε βιώσει πολλαπλές θυματοποιήσεις (Napolitano et al., 2018). Στην ανασκόπηση των Robbers, Lazdane, και Sethi (2016) και η μετα-ανάλυση των Vu et al. (2014) αναφέρεται ότι περίπου το 21% των γυναικών σε 14 εμπόλεμες χώρες είχαν βιώσει σεξουαλική κακοποίηση, τόσο στη χώρα προέλευσης όσο και κατά τη μετακίνηση στη χώρα επανεγκατάστασης (resettlement).

Ως επακόλουθο του τραύματος της έμφυλης βίας, ψυχικές διαταραχές, όπως κατάθλιψη και διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD), εμφανίζονται με υψηλή συχνότητα σε προσφύγισσες θύματα έμφυλης βίας. Η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση των Vallejo-Martín, Sánchez Sancha και Canto (2021) κατέληξε στο ότι η έκθεση των προσφυγισσών σε τραύμα σεξουαλικής φύσεως σχετίζεται με τον

υψηλό επιπολασμό της διαταραχής μετατραυματικού στρες, ο οποίος κυμαίνεται από το 66% έως το 71% σε αυτόν τον πληθυσμό. Οι Mhlongo et al. (2018) διερεύνησαν προσφύγισσες και μετανάστριες στο Ντέρμπαν της Ν. Αφρικής και εστίασαν κυρίως στο τραύμα σεξουαλικής φύσεως, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο είδος τραύματος συνδέεται με αυξημένο κίνδυνο εμφάνισης διαταραχής μετατραυματικού στρες.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν την ανάγκη σχεδιασμού κατάλληλων υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, που θα καλύπτουν τις ανάγκες αυτής της ιδιαίτερα ευάλωτης κοινωνικά ομάδας και θα διαπνέονται από ορισμένες βασικές αρχές.

2. Υποστηρικτικές υπηρεσίες σε γυναίκες θύματα έμφυλης βίας

2.1 Διεθνές επίπεδο

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, στο πλαίσιο της κοινοποίησης βασικών αρχών που χρειάζεται να διέπουν τις υποστηρικτικές υπηρεσίες κακοποιημένων γυναικών, καθώς και το Υπουργείο Κοινωνικής Ανάπτυξης της Πρετόρια στην Νότια Αφρική συγκέντρωσαν τα εξής είδη υπηρεσιών (Groenewald, 2001· Kelly, 2008):

- Γραμμή ψυχολογικής υποστήριξης
- Νομική συμβουλευτική / συνηγορία
- Υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης, είτε ατομική είτε ομαδική ψυχολογική υποστήριξη (στόχος η ασφάλεια, η κάλυψη των πρακτικών αναγκών και η διασύνδεση με άλλες υπηρεσίες).
- Υπηρεσίες ευαισθητοποίησης / προσέγγισης γυναικών που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες, νοσηλευόμενες σε ψυχιατρικά νοσοκομεία, φυλακισμένες ή γυναίκες με ιδιαιτερότητες.
- Κέντρα που εστιάζουν σε περιπτώσεις βιασμού και σεξουαλικής παρενόχλησης. Οι υπηρεσίες που παρέχονται στα εν λόγω κέντρα είναι: ανώνυμη τηλεφωνική γραμμή υποστήριξης, ατομική ψυχολογική υποστήριξη

και συμβουλευτική, διασύνδεση και συνοδεία σε άλλες υπηρεσίες (π.χ. αστυνομία, νοσοκομείο, δικαστήριο), ομαδική εργασία και συνηγορία.

- Καταφύγια. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι προσβάσιμες τόσο σε αστικές όσο και σε αγροτικές περιοχές και να συμπεριλαμβάνουν τη δωρεάν μεταφορά των γυναικών στις εγκαταστάσεις. Στα καταφύγια θεωρείται αναγκαίο να εργάζονται μόνο γυναίκες και να υπάρχει η κατάλληλη επιτήρηση μέσα από κλειστό κύκλωμα καμερών. Βασικά στοιχεία αποτελούν η γραπτή αξιολόγηση και χαρτογράφηση των αναγκών της εκάστοτε γυναίκας (π.χ. στέγη, ιατρικές ανάγκες, νομική υποστήριξη κ.λπ.), καθώς και η απασχόληση τουλάχιστον ενός επαγγελματία που ειδικεύεται στη φροντίδα των παιδιών. Επίσης, χρειάζεται μεταγενέστερη παρακολούθηση (follow-up) της πορείας πρώην φιλοξενούμενων γυναικών και των παιδιών τους.

Όσον αφορά στα καταφύγια, διεθνώς υπάρχουν δομές επείγουσας φιλοξενίας για γυναίκες θύματα έμφυλης/ενδοοικογενειακής βίας. Συγκεκριμένα, οι δομές αυτές παρέχουν άμεσα στέγη (καταφύγιο) και παρεμβαίνουν σε καταστάσεις κρίσης, όπου απειλείται η ζωή των γυναικών και των παιδιών τους (Groenewald, 2001). Τέτοιου είδους παρεμβάσεις στοχεύουν στην κάλυψη βασικών αναγκών, στην συμβουλευτική και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων. Βασικό στοιχείο των εν λόγω δομών είναι η ασφάλεια και η προστασία των φιλοξενούμενων τους. Για αυτό τον λόγο χρειάζεται να υπάρχει σταθερό τηλέφωνο, αλλά και διαθέσιμα κινητά τηλέφωνα, ασφαλισμένα παράθυρα, πόρτες με «κουμπί πανικού» και 24ωρη επιτήρηση (Groenewald, 2001). Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί ένας ξενώνας στη Βικτώρια της Αυστραλίας, στον οποίο φιλοξενούνται γυναίκες που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία και τα παιδιά τους. Οι παραπομπές σε αυτόν τον ξενώνα γίνονται από την εθνική τηλεφωνική γραμμή SOS. Τα βασικά χαρακτηριστικά του είναι τα ακόλουθα (Domestic Violence Resource Centre Victoria, n.d.):

- Υπάρχουν διερμηνείς για την εξυπηρέτηση μεταναστριών ή και προσφύγων.
- Η τοποθεσία του ξενώνα δεν γίνεται ποτέ γνωστή στο ευρύ κοινό για λόγους προστασίας.
- Οι εργαζόμενοι στον ξενώνα συνηγορούν στις δικαστικές διαδικασίες, σε θέματα μόνιμης στέγης, καθώς και σε θέματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση των παιδιών.
- Παρέχεται νομική υποστήριξη σε προσφυγικά-μεταναστευτικά ζητήματα, θέματα οικογενειακού δικαίου και εντολές εισαγγελικής παρέμβασης.
- Υποστηρίζει γυναίκες με ποικιλία αναγκών, όπως αυτές επιβάλλονται από το πολιτισμικό πλαίσιο (διατροφικές επιλογές, θρησκευτικές συνήθειες κ.λπ.). Είναι συμπεριληπτικός και δέχεται γυναίκες με αναπηρίες.
- Οι εργαζόμενοι του ξενώνα χρησιμοποιούν μεταφραστικές υπηρεσίες και διερμηνείς, ενώ παράλληλα στελεχώνονται με δίγλωσσους υπαλλήλους.
- Υπάρχουν δύο τύποι ξενώνων: ο ένας χαρακτηρίζεται από κοινοτική διαβίωση υψηλής ασφάλειας και ο άλλος από ξεχωριστά διαμερίσματα που μοιράζονται όμως έναν κοινό χώρο.

Οι ξενώνες προσπαθούν να αναπτύξουν ένα σχέδιο ασφαλείας, ώστε να υποστηρίξουν τις γυναίκες και τα παιδιά και να τους βοηθήσουν να διατηρήσουν μία αίσθηση κανονικότητας μέσα από τη συνέχιση των καθημερινών τους δραστηριοτήτων

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, υπάρχουν διάφορες μορφές καταφύγιων, όπως είναι τα «ασφαλή σπίτια» (safe houses) και τα «κέντρα κρίσης» (crisis centres). Τα ασφαλή σπίτια προσφέρουν προσωρινή στέγαση – όχι περισσότερο από μίας εβδομάδας διαμονή – και περιλαμβάνουν συμβουλευτική και διασύνδεση με κατάλληλες υπηρεσίες, ανάλογα τις ανάγκες των γυναικών. Στο καθημερινό πρόγραμμα συμπεριλαμβάνεται η συμμετοχή σε οικιακές εργασίες, π.χ. καθάρισμα, μαγείρεμα, ενώ παράλληλα οργανώνεται και ένα πρόγραμμα απασχόλησης / ψυχαγωγίας παιδιών (Logar και Qosaj-Mustafa, 2021).

Τα κέντρα κρίσης περιλαμβάνουν και αυτά τη δραστηριοποίηση των γυναικών σε οικιακές εργασίες, την απασχόληση των παιδιών και τη διασύνδεση με υπηρεσίες. Σε περίπτωση μάλιστα που δεν παρέχει υπηρεσίες παιδικής μέριμνας το ίδιο το καταφύγιο χρειάζεται να συνδέεται και να συνεργάζεται με παρόμοιες υπηρεσίες. Η διαφορά των δύο μορφών καταφυγίων έγκειται στο ότι τα κέντρα κρίσης είναι προσβάσιμα 24 ώρες το 24ωρο, όλο τον χρόνο, καθημερινά (Logar & Qosaj-Mustafa, 2021). Μια τέτοια μορφή καταφυγίου βρίσκεται στην Ισλανδία, όπου παρέχεται στέγη στις γυναίκες και στα παιδιά τους για όσο χρονικό διάστημα χρειαστεί. Το 2021 φιλοξενήθηκαν 112 γυναίκες και 100 παιδιά για χρονικά διαστήματα που ποίκιλαν από 1 έως 191 ημέρες και ο ξενώνας φιλοξενούσε κατά μέσο όρο 9 γυναίκες και 10 παιδιά (νεογέννητα – έως 16 ετών) την ημέρα (Kvennaathvarf, n.d.).

Υπάρχει, επίσης, η στέγη δεύτερου επιπέδου (second stage housing), η οποία προσομοιάζει την ανεξάρτητη διαβίωση. Στην Ισλανδία, τέτοιου είδους δομές φιλοξενίας περιλαμβάνουν και υπηρεσίες συμβουλευτικής και ενδυνάμωσης της μητέρας αλλά και των παιδιών, θυμάτων και μαρτύρων ενδοοικογενειακής βίας, προκειμένου να διαχειριστούν το ψυχικό τραύμα και να σπάσουν τον φαύλο κύκλο της βίας (Kvennaathvarf, n.d.). Οι ωφελούμενες διασυνδέονται με κοινοτικά προγράμματα, π.χ. ανάπτυξης δεξιοτήτων, οικονομικής χειραφέτησης κ.ά. (Maki, 2020).

Στην Ευρώπη, υπάρχει πλήθος μοντέλων και πρακτικών που αφορούν σε υποστήριξη γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας και των παιδιών τους. Στη Φιλανδία, ενδεικτικά, λειτουργούν καταφύγια που παρέχουν ασφαλή στέγη 24 ώρες το 24ωρο και ψυχοκοινωνική υποστήριξη και συμβουλευτική σε καταστάσεις κρίσεως χωρίς κόστος. Η υπηρεσία απευθύνεται σε άτομα και οικογένειες που υποφέρουν από ενδοοικογενειακή βία ή απειλή βίας, ανεξαρτήτως ηλικίας και φύλου. Τα καταφύγια αυτά είναι διαθέσιμα ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας του ενδιαφερόμενου (Finnish Institute for Health and Welfare, n.d.). Ενδεικτικό παράδειγμα είναι, επίσης, αυτό της Ιρλανδίας, όπου παρέχεται ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών που περιλαμβάνει τις δομές επείγουσας φιλοξενίας, την τηλεφωνική γραμμή SOS, τα κέντρα συμβουλευτικής, τις υπηρεσίες νομικής υποστήριξης και εκπροσώπησης, ενώ παράλληλα υπάρχει μέριμνα για τα παιδιά των ωφελούμενων (Women's aid, n.d.).

2.2 Εθνικό επίπεδο

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, στον ελληνικό χώρο λειτουργούν οι ακόλουθες υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας:

α. Συμβουλευτικά Κέντρα

Σύμφωνα με την ΓΓΟΠΙΦ, έχουν δημιουργηθεί 43 συμβουλευτικά κέντρα για κακοποιημένες γυναίκες σε Αθήνα, Πειραιά, Ηράκλειο, Λαμία, Πάτρα, Τρίπολη, Ιωάννινα, Κέρκυρα, Κομοτηνή, Λάρισα, Μυτιλήνη, Σύρο, Θεσσαλονίκη και Κοζάνη. Παράλληλα, συμβουλευτικά κέντρα λειτουργούν στους παρακάτω δήμους: Αλεξανδρούπολης, Αρταίων, Βέροιας, Ελευσίνας, Ζακύνθου, Θήβας, Καβάλας, Καλαμάτας, Καρδίτσας, Κεφαλονιάς, Καστοριάς, Κατερίνης, Κερασινίου-Δραπετσώνας, Κορινθίων, Κω, Περιστερίου, Πρέβεζας, Πύργου, Ρεθύμνης, Ρόδου, Σερρών, Τρικκαίων, Φλώρινας, Φυλής, Χαλανδρίου, Χαλκιδέων και Χίου (ΓΓΟΠΙΦ, n.d.).

Τα Συμβουλευτικά Κέντρα της ΓΓΟΠΙΦ στελεχώνονται από ειδικό επιστημονικό προσωπικό εξειδικευμένο στην προσέγγιση των γυναικών με την οπτική του φύλου (ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και νομικούς). Στα κέντρα αυτά παρέχεται ψυχοκοινωνική και νομική στήριξη γυναικών θυμάτων βίας σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο του εκάστοτε δήμου. Πιο συγκεκριμένα, οι παρεχόμενες υπηρεσίες σε γυναίκες θύματα βίας ή / και πολλαπλών διακρίσεων είναι δωρεάν, καλύπτονται από το απόρρητο και αφορούν σε:

- ενημέρωση και εξειδικευμένη πληροφόρηση,
- ψυχολογική και κοινωνική συμβουλευτική,
- εργασιακή συμβουλευτική,
- νομική συμβουλευτική / πληροφόρηση για τα δικαιώματα των γυναικών, τους σχετικούς νόμους, τις απαιτούμενες διαδικασίες για την υποβολή μήνυσης, καταγγελίας, κ.ά.,

- συνεργασία με άλλες υπηρεσίες και παραπομπή ή και συνοδεία των γυναικών σε ξενώνες, στις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, στο δικαστήριο, σε νοσοκομεία, σε φορείς αρμόδιους για προνοιακά ή άλλα επιδόματα, σε φορείς απασχόλησης, προστασίας και υποστήριξης παιδιών κ.ο.κ.,
- δράσεις ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας.

Από τον Νοέμβριο του 2020 έως τον Σεπτέμβριο του 2021 απευθύνθηκαν σε συμβουλευτικά κέντρα περίπου 4.767 γυναίκες θύματα έμφυλης βίας και πολλαπλών διακρίσεων (General Secretariat for Family Policy and Gender Equality/GSDFP-GE, 2021). Όσον αφορά στις μορφές έμφυλης βίας συγκεκριμένα, το 85% των γυναικών αυτών ήταν θύμα ενδοοικογενειακής βίας, το 3% θύμα σεξουαλικής παρενόχλησης, το 2% θύμα βιασμού, ενώ ένα 4% βίωσε μίας «άλλης μορφής έμφυλης βίας». Το 6% των γυναικών που απευθύνθηκαν σε συμβουλευτικά κέντρα τόσο στην Αττική όσο και στη Θεσσαλονίκη, στην Κρήτη, στην Καβάλα, στην Πάτρα, Λάρισα και Τρίπολη δεν αποκάλυψαν παραπάνω πληροφορίες για το είδος της βίας που υφίσταντο. Τα 13 συμβουλευτικά κέντρα και τα 9 καταφύγια-ξενώνες γυναικών εξυπηρέτησαν 60 προσφύγισες που βίωσαν ενδοοικογενειακή βία (GSDFP-GE, 2021).

β. Τηλεφωνικές Γραμμές Άμεσης Βοήθειας (Hotlines)

Παράλληλα, λειτουργεί η πανελλαδικής εμβέλειας Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900, η οποία είναι μία υπηρεσία που δίνει τη δυνατότητα στα θύματα έμφυλης / ενδοοικογενειακής βίας ή σε τρίτα πρόσωπα να επικοινωνήσουν σε 24ωρη βάση (καθημερινά και όλο τον χρόνο) με εξειδικευμένο προσωπικό (ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς κλπ). Η γλώσσα παροχής των υπηρεσιών είναι τα ελληνικά, τα αγγλικά, καθώς και τα αραβικά και τα φαρσί συγκεκριμένες ώρες και ημέρες μέσα στην εβδομάδα. Από τον Νοέμβριο του 2020 έως τον Σεπτέμβριο του 2021 καταγράφηκαν περίπου 8.670 κλήσεις. Το 70% περίπου αφορούσε «περιστατικά βίας», το 16% αφορούσε «λήψη χρήσιμων πληροφοριών», ενώ το 15% αφορούσε μη συναφείς κλήσεις. Η ενδοοικογενειακή βία καταλάμβανε το 85% των «περιστατικών βίας», ενώ το 3% των κλήσεων αφορούσε περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης, το 1% βιασμού και το 6% βίωσε μία «άλλη μορφή βίας», ενώ το 4% δεν έδωσε περαιτέρω πληροφορίες (GSDFP-GE, 2021).

Τη δυνατότητα παροχής άμεσης κοινωνικής βοήθειας δίνει και η γραμμή «197» του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), η οποία λειτουργεί 24 ώρες το 24ωρο καθημερινά και απευθύνεται σε ενήλικα άτομα, οικογένειες και ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, που βρίσκονται σε επείγουσες καταστάσεις (π.χ. τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας), τα θύματα παράνομης διακίνησης με σκοπό την σεξουαλική ή οικονομική εκμετάλλευση, τα θύματα φυσικών και άλλων καταστροφών, κτλ. Η γλώσσα παροχής των υπηρεσιών είναι τα ελληνικά και τα αγγλικά. Οι λειτουργίες της γραμμής αφορούν στην παροχή επείγουσας συμβουλευτικής και ψυχολογικής στήριξης, πληροφόρηση για θέματα κοινωνικής πρόνοιας και ψυχικής υγείας, παραπομπή στις υπόλοιπες Υπηρεσίες και Δομές του ΕΚΚΑ και διασύνδεση με άλλες αρμόδιες υπηρεσίες και εισαγγελικές αρχές, οι οποίες αφορούν στην παραμέληση ή/και κακοποίηση ενηλίκων, κατά κύριο λόγο ηλικιωμένων ή ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΕΚΚΑ, n.d.).

Με την έναρξη της επιδημίας και την εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων για την πρόληψη της διασποράς του νέου κορωνοϊού δημιουργήθηκε –με πρωτοβουλία της τότε διοίκησης του ΕΚΚΑ– στην πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης «Facebook» μια σελίδα με την ονομασία «Helpidia» (<https://www.facebook.com/ekka.helpidia>), η οποία είχε ως σκοπό τη διασφάλιση της πρόσβασης των γυναικών θυμάτων έμφυλης/ενδοοικογενειακής βίας στις υποστηρικτικές υπηρεσίες. Μέσω γραπτών μηνυμάτων (text messaging) οι γυναίκες αυτές λάμβαναν καθοδήγηση και συναισθηματική υποστήριξη από τους συμβούλους της γραμμής «197», μια και ο κατ' οίκον περιορισμός (καραντίνα) με τους κακοποιητές τους δυσχέραινε την επικοινωνία τους με τηλεφωνικές γραμμές άμεσης βοήθειας. Δυστυχώς, αυτή η υπηρεσία, η οποία αποτελούσε καλή πρακτική και θα μπορούσε να προσαρμοστεί στις συνθήκες της μετα-covid εποχής, δεν απευθύνεται πλέον σε αυτή την ομάδα-στόχο, αλλά μετατράπηκε σε σελίδα πληροφόρησης για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες γενικά, υπηρεσία που παρέχει ήδη η επίσημη σελίδα του ΕΚΚΑ (<https://www.facebook.com/EKKA.org>).

γ. Ξενώνες – Καταφύγια

Σύμφωνα με την ΓΓΟΠΙΦ, λειτουργούν 19 καταφύγια-ξενώνες πανελλαδικά. Από τον Νοέμβριο του 2020 έως τον Σεπτέμβριο του 2021 φιλοξενήθηκαν σε καταφύγια-ξενώνες 216 περίπου γυναίκες από τις οποίες οι 81 ήταν προσφύγισσες και 238 παιδιά από τα οποία τα 115 περίπου ήταν παιδιά προσφύγων. Όσον αφορά στις προσφύγισσες και στα παιδιά τους, το 27% φιλοξενούνταν σε καταφύγια-ξενώνες της Αττικής, το 9,2% της Θεσσαλονίκης και το 12,2% στην Πάτρα. Η πιο συχνή μορφή έμφυλης βίας που είχαν βιώσει οι γυναίκες αυτές ήταν η ενδοοικογενειακή βία (79%). Ακολουθούσε ο βιασμός (7%) και τα περιστατικά εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων (trafficking) και σεξουαλικής παρενόχλησης (3%) (GSDFP-GE, 2021).

Παρακάτω παρουσιάζονται ενδεικτικά κάποια καταφύγια-ξενώνες. Πιο συγκεκριμένα, στον ελληνικό χώρο, λειτουργούσε έως το 2008 το καταφύγιο «Χλόη» όπου μπορούσαν να βρουν στέγη γυναίκες θύματα εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων, συστηματικής κακοποίησης, ενδοοικογενειακής βίας, βασανιστηρίων και θύματα πολεμικών συγκρούσεων, μαζί με τα παιδιά τους. Πέρα από τη στέγη και τη διατροφή, οι βασικές υπηρεσίες που παρέχονταν ήταν η ιατρική παρακολούθηση, η νομική αρωγή (συμβουλευτική), η ψυχιατρική παρακολούθηση, η ψυχολογική αξιολόγηση και υποστήριξη, η εκμάθηση ελληνικών και η εργασιακή αποκατάσταση (ΚΛΙΜΑΚΑ, n.d.).

Όσον αφορά στους ξενώνες που είναι σήμερα ενεργοί, από τον Ιούλιο του 2013 λειτουργεί στη Θεσσαλονίκη ο ξενώνας κακοποιημένων γυναικών του ΕΚΚΑ, όπου προσφέρεται προστατευμένη φιλοξενία σε γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, κακοποίησης, εκμετάλλευσης, παράνομης εμπορίας και διακίνησης, καθώς και στα ανήλικα παιδιά τους. Οι υπηρεσίες που παρέχονται στις γυναίκες είναι η ψυχοκοινωνική και συμβουλευτική στήριξη. Αναλυτικότερα, στόχος του ξενώνα είναι να παρέχει στις γυναίκες και στα παιδιά τους φιλοξενία και πολλαπλή στήριξη από εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό καθώς και την υποστήριξη για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, όταν απαιτείται. Κατά τη διάρκεια της προσωρινής παραμονής των γυναικών στους ξενώνες (3-6 μήνες), παρέχεται στέγη, διατροφή, ιματισμός, ιατροφαρμακευτική και υγειονομική φροντίδα σε συνεργασία με αρμόδιους

φορείς, συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη σε ατομικό, ομαδικό και οικογενειακό επίπεδο, δημιουργική απασχόληση για τα παιδιά των φιλοξενουμένων, εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας τόσο στις γυναίκες, όσο και στα παιδιά τους, ενισχυτική διδασκαλία για την μελέτη των σχολικών μαθημάτων και νομική υποστήριξη (ΕΚΚΑ, n.d.)

Από το 2016 λειτουργεί στην Αττική ο ξενώνας φιλοξενίας ΕΚΚΑ για γυναίκες θύματα βίας, ο οποίος παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη, διασύνδεση με υπηρεσίες της κοινότητας, του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα καθώς και μη κυβερνητικές και εθελοντικές οργανώσεις, ένταξη παιδιών στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση, νομική υποστήριξη, συνεργασία με υπηρεσίες παροχής διερμηνείας, συνοδεία σε υπηρεσίες που κρίνεται απαραίτητο και ψυχολογική υποστήριξη. Κατά το έτος 2021 πραγματοποιήθηκαν εισαγωγές 17 γυναικών και μητέρων με συνολικά δεκαοκτώ 18 παιδιά (ΕΚΚΑ, 2021). Το ΕΚΚΑ υποστηρίζει παράλληλα τη λειτουργία ενός ξενώνα επείγουσας φιλοξενίας γυναικών που έχουν υποστεί οποιαδήποτε μορφή βίας ανεξαρτήτως ηλικίας, εθνικότητας, θρησκείας. Ο στόχος της διαμονής στον ξενώνα είναι η παροχή ασφαλούς στέγης και προστασίας για σύντομο χρονικό διάστημα μέχρι τη διερεύνηση των εναλλακτικών λύσεων και την επιλογή της πιο κατάλληλης για τις συνθήκες λύση. Οι γυναίκες υποβάλλονται στις απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις για την ασφαλή διαβίωσή τους με άλλα άτομα και αν κριθεί απαραίτητο συνεχίζεται η φιλοξενία σε άλλο Ξενώνα του ΕΚΚΑ (ΕΚΚΑ, n.d.). Το 2021 παρασχέθηκαν υπηρεσίες επείγουσας φιλοξενίας σε 7 γυναίκες, όλες μητέρες με συνολικά 9 παιδιά (ΕΚΚΑ, 2021).

Εκτός από τους ξενώνες φιλοξενίας σε Αττική και Θεσσαλονίκη το ΕΚΚΑ λειτουργούσε και ένα καταφύγιο για τις γυναίκες θύματα εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων. Η συγκεκριμένη δομή διέφερε από τις άλλες δομές προστασίας κακοποιημένων γυναικών, καθώς τα θύματα φιλοξενούνταν άμεσα (αμέσως μετά τον εντοπισμό τους από τις αστυνομικές Αρχές), χωρίς τη διενέργεια ιατρικών εξετάσεων που απαιτείται στους ξενώνες και με παράκαμψη γραφειοκρατικών διαδικασιών που θα καθυστερούσαν τη φιλοξενία. Ο τόπος του καταφυγίου ήταν μυστικός και κατά τη φιλοξενία των ωφελουμένων λαμβάνονταν αυστηρά μέτρα προστασίας. Με την έναρξη της επιδημίας η διοίκηση του φορέα αναγκάστηκε να προβεί σε προσωρινή

αναστολή της λειτουργίας του, εξαιτίας της υποστελέχωσης του οργανισμού και της αναγκαίας ανακατανομής του προσωπικού των δομών φιλοξενίας, λόγω των περιοριστικών μέτρων. Δυστυχώς, το καταφύγιο δεν επαναλειτούργησε, ζήτημα για το οποίο βουλευτές των κομμάτων της αντιπολίτευσης κατέθεσαν επίκαιρες ερωτήσεις.

Σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, στον Δήμο Αθηναίων λειτουργεί από το 2013 ξενώνας φιλοξενίας γυναικών θυμάτων βίας & των παιδιών τους, ο οποίος παρέχει υπηρεσίες σε 24ώρη βάση. Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν ασφαλή φιλοξενία, σίτιση, ψυχοκοινωνική στήριξη και φροντίδα από εξειδικευμένο προσωπικό (κοινωνική λειτουργός, ψυχολόγος, παιδαγωγός). Στόχος του ξενώνα είναι η υποστήριξη, η ενδυνάμωση και η επανένταξη των γυναικών στην κοινότητα και στην αγορά εργασίας. Η διαμονή έχει προσωρινό και μεταβατικό χαρακτήρα και απευθύνεται σε γυναίκες κάθε ηλικίας, θρησκείας, εθνικότητας που έχουν υποστεί οποιαδήποτε μορφή έμφυλης βίας όπως: σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική και οικονομική βία. Νομική συμβουλευτική παρέχεται μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών του δήμου Αθηναίων, των Συμβουλευτικών Κέντρων της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων ή άλλων φορέων οι οποίοι διευκολύνουν την πρόσβασή τους σε φορείς προώθησης στην απασχόληση, εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας. Οι ωφελούμενες εξυπηρετούνται στα ελληνικά και στα αγγλικά (Κέντρο Συντονισμού για θέματα μεταναστών και προσφύγων, n.d.).

Από το 2011, επίσης, λειτουργεί το κέντρο στήριξης κακοποιημένων γυναικών «Καταφύγιο Γυναικών» υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης Υγείας της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Βασικοί του στόχοι είναι η ψυχοκοινωνική υποστήριξη και η παροχή νομικών συμβουλών σε γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί, ανεξαρτήτως εθνικότητας, κοινωνικοοικονομικής κατάστασης και σεξουαλικού προσανατολισμού (Μοσχοτά, 2015).

Από τη διερεύνηση υπηρεσιών υποστήριξης γυναικών και συγκεκριμένα προσφυγισσών θυμάτων έμφυλης βίας προέκυψε η μη κυβερνητική οργάνωση που είναι εξειδικευμένη σε ζητήματα έμφυλης βίας και διακρίσεων «ΔΙΟΤΙΜΑ». Η «ΔΙΟΤΙΜΑ» παρέχει σε Ελληνίδες, αλλά και σε προσφύγισσες και μετανάστριες,

νομική, ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη, καθώς και συμμετοχή σε ομάδες ενδυνάμωσης. Με αφορμή την πανδημία covid-19 εγκαινίασε ένα διαδικτυακό γραφείο πληροφοριών (online help desk), το οποίο στοχεύει στην ευκολότερη πρόσβαση ατόμων που βιώνουν έμφυλη/ενδοοικογενειακή βία σε χρήσιμες πληροφορίες. Η υποστήριξη παρέχεται στα ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά, αραβικά και φαρσί (ΔΙΟΤΙΜΑ, n.d). Ο φορέας αυτός, σε συνδυασμό με τη δράση «A step forward», που υλοποιείται από την μη κυβερνητική οργάνωση «Γιατροί του Κόσμου», αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης προσφυγισσών θυμάτων έμφυλης βίας. Συγκεκριμένα, η εν λόγω δράση στοχεύει στην υποστήριξη γυναικών και παιδιών κατά την περίοδο της εξέτασης της αίτησης ασύλου και την ομαλή ένταξη τους στην ελληνική κοινωνία (Γιατροί του Κόσμου, n.d.). Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε στο κέντρο της Αθήνας το «Ανοιχτό Κέντρο Διαμονής», μία ενδιάμεση δομή φιλοξενίας και ολοήμερης διαβίωσης γυναικών σε επισφάλεια μαζί με τα παιδιά τους για μέσο χρονικό διάστημα (περίπου έξι μήνες) (Γιατροί του Κόσμου, n.d.). Στο εν λόγω κέντρο παρέχονται τα ακόλουθα: ολοκληρωμένες υπηρεσίες υγείας, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, νομική συμβουλευτική, διερμηνεία, γλωσσομάθεια, ενδυνάμωση, δημιουργική απασχόληση και ενισχυτική διδασκαλία, ενώ πραγματοποιούνται εγγραφές των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα σε συνεργασία με τις τοπικές σχολικές μονάδες. Οι αιτούσες άσυλο συμμετέχουν, επίσης, σε δράσεις που έχουν πολιτιστικό, ψυχαγωγικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα (Γιατροί του Κόσμου, n.d.). Από τον Ιανουάριο του 2021 έως τον Ιούνιο του 2022, φιλοξενήθηκαν 192 γυναίκες εκ των οποίων οι 85 ήταν επιζώσες έμφυλης βίας (Γιατροί του Κόσμου, n.d.).

δ. Πρόγραμμα μετατόπισης εργασιακών καθηκόντων (task shifting)

Από το 2019 υλοποιείται στον ελληνικό χώρο το πρόγραμμα «Προσωπικό Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης στην Κοινότητα/Community Psychosocial Workforce» (γνωστό με το αρκτικόλεξο CPW) από την Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας (ΕΠΑΨΥ) σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR). Το εν λόγω πρόγραμμα βασίζεται στο μοντέλο της «μετατόπισης εργασιακών καθηκόντων» (task-shifting) (Cohen & Yaeger, 2021),

σύμφωνα με το οποίο μη ειδικευμένα μέλη της κοινότητας που διαθέτουν, ωστόσο, βιωμένη εμπειρία, εκπαιδεύονται σε βασικές δεξιότητες και ειδικά εργαλεία ψυχοκοινωνικής παρέμβασης (Collins et al., 2011· Patel et al., 2011), προκειμένου να αποκτήσουν δεξιότητες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των ομοεθνών τους. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού λειτουργεί μία Τηλεφωνική Γραμμή Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης (Psychosocial Support Helpline) πανελλαδικής εμβέλειας, στην οποία καλούν για βοήθεια και προσφύγισες/αιτούσες άσυλο επιζώσες σεξουαλικής κακοποίησης, εκμετάλλευσης και έμφυλης/ενδοοικογενειακής βίας.

3. Βασικές αρχές υποστηρικτικών υπηρεσιών γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας

Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) που εστιάζουν τη δράση τους στην υποστήριξη θυμάτων ενδοοικογενειακής και σεξουαλικής βίας έχουν συμφωνήσει σε ορισμένες βασικές αρχές παροχής υπηρεσιών (Kelly, 2008· Logar & Qosaj-Mustafa, 2021· WAVE, 2017), οι οποίες συνοψίζονται παρακάτω:

- Διαμόρφωση ενός εξατομικευμένου πλάνου φροντίδας
- Ασφάλεια και προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, κάλυψη των βασικών αναγκών.
- Το δικαίωμα παραμονής για όσο καιρό χρειαστεί.
- Ειδικά καταρτισμένο προσωπικό
- Διαφορετικότητα και ισότιμη πρόσβαση
- Δωρεάν υπηρεσίες 24ωρης λειτουργίας
- Συνηγορία και υπεράσπιση δικαιωμάτων
- Διασύνδεση με διερμηνείς και μεταφραστικές υπηρεσίες
- Ενδυνάμωση γυναικών

- Διαμόρφωση «πλάνου ασφαλείας» (safety planning) (ένας περιεκτικός οδηγός του τι να κάνουν σε απειλητικές, επικίνδυνες για τη ζωή τους καταστάσεις)
- Ολοκληρωμένη φροντίδα των παιδιών
- Συμμετοχή των ληπτών υπηρεσιών στην λήψη αποφάσεων και συνδιαμόρφωση του τρόπου λειτουργίας της υπηρεσίας
- Εμπιστευτικότητα
- Συντονισμένη, καλά οργανωμένη ανταπόκριση σε νέα αιτήματα.

Σύμφωνα με τους Runner et al. (2009), όλες οι υπηρεσίες υποστήριξης γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας χρειάζεται να λαμβάνουν υπόψη ότι είναι σημαντικό να:

- κερδίσουν οι πάροχοι των υπηρεσιών την εμπιστοσύνη των γυναικών,
- προσφέρονται υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, να συμβαδίσουν δηλαδή οι υπηρεσίες με τις πολιτιστικές ανάγκες των γυναικών (διερμηνείς για σωστή επικοινωνία και συνεννόηση),
- δρομολογούνται δράσεις ευαισθητοποίησης κοινότητας (π.χ. αστυνομία, επαγγελματίες υγείας), λαμβάνοντας υπόψη τον πολιτιστικό παράγοντα, ώστε να διασφαλιστεί η ολιστική/ολοκληρωμένη παροχή υπηρεσιών.

Επίλογος

Οι προσφύγισσες και τα εξαρτώμενα από αυτές οικογενειακά μέλη παρουσιάζουν υψηλό βαθμό ευαλωτότητας και έχουν πολλές πιθανότητες έκθεσης σε τραυματικά γεγονότα σε όλες τις φάσεις της προσφυγικής εμπειρίας. Αυτή η πληθυσμιακή ομάδα έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και συγκεκριμένες ανάγκες, οι οποίες δεν μπορούν να καλυφθούν αποτελεσματικά από υπηρεσίες που απευθύνονται σε γυναίκες θύματα έμφυλης βίας γενικά.

Στο παρόν άρθρο επιχειρήθηκε μια χαρτογράφηση των κύριων υπηρεσιών (δομών και προγραμμάτων) ψυχοκοινωνικής υποστήριξης γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας

με έμφαση στις γυναίκες με προσφυγικό υπόβαθρο και την ανάδειξη των θεμελιωδών αρχών λειτουργίας αυτών των υπηρεσιών τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση ανέδειξε τύπους υποστηρικτικών υπηρεσιών και καλές πρακτικές για προσφύγισσες θύματα έμφυλης βίας. Επειδή δεν πρόκειται για συστηματική ανασκόπηση, ενδέχεται ο κατάλογος των υπηρεσιών να μην είναι πλήρης και να απουσιάζουν καλές πρακτικές.

Όσον αφορά στην Ελλάδα, βάσει των στοιχείων που παρουσιάστηκαν, παρατηρούμε ότι δεν υπάρχουν υπηρεσίες που να ανταποκρίνονται αμιγώς στις ιδιαίτερες ανάγκες των προσφυγισσών θυμάτων έμφυλης βίας. Κάποιες εξειδικευμένες υπηρεσίες, οι οποίες προσφέρονται κυρίως από ΜΚΟ, εμφανίζουν γλωσσικούς και πολιτισμικούς περιορισμούς. Επίσης, εμφανής είναι η έλλειψη διερμηνέων και πολιτισμικών διαμεσολαβητών, με τους οποίους θα αντιμετωπίζονταν τα γλωσσικά και πολιτισμικά εμπόδια που συνδέονται με την μη προσβασιμότητα στις κοινωνικές υπηρεσίες. Το παράδειγμα του προγράμματος CPW από το χώρο της ψυχικής υγείας θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στο χώρο της ενδυνάμωσης γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας. Συγκεκριμένα, ενδυναμωμένες γυναίκες με προσφυγικό υπόβαθρο και βιωμένη εμπειρία έμφυλης βίας θα υποστηρίζουν ψυχοκοινωνικά στη γλώσσα τους γυναίκες ομοεθνείς τους με παρόμοιες εμπειρίες και θα τις καθοδηγούν στο πολυσύνθετο και γραφειοκρατικό σύστημα πρόνοιας, λειτουργώντας παράλληλα ως πρότυπο (role model). Επιπρόσθετα, απαιτείται η ενσωμάτωση των αξιών και των θεμελιωδών αρχών λειτουργίας σε όλες τις δομές –κρατικές και μη– που παρέχουν υπηρεσίες σε προσφύγισσες θύματα έμφυλης βίας. Τέλος, πρέπει να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα αυτών των παρεμβάσεων, καθώς συχνά παρατηρείται το φαινόμενο να ολοκληρώνονται με τη λήξη της εκάστοτε χρηματοδότησης.

Πρόσφατα, η ΓΓΔΟΠΙΦ, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας. Πρόκειται για ένα βασικό βήμα για την προώθηση της κοινωνικής συμπερίληψης και της ισότιμης μεταχείρισης των προσφυγισσών και των γυναικών αιτουσών άσυλο (ΓΓΔΟΠΙΦ, 2021). Το εν λόγω μνημόνιο συνεργασίας έχει ως στόχο να διασφαλίσει ότι οι ανάγκες των προσφυγισσών συμπεριλαμβάνονται στο σύνολο της εθνικής στρατηγικής του νέου Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ)

2021-20255, το οποίο εστιάζει σε τέσσερις βασικούς τομείς: α) πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης και της ενδοοικογενειακής βίας, β) ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, γ) προώθηση των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων και σε ηγετικούς ρόλους, και δ) ενσωμάτωση της έμφυλης διάστασης σε τομεακές πολιτικές (ΓΓΔΟΠΙΦ, 2021).

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας (ΓΓΟΠΙΦ), no date. *Τηλεφωνική Γραμμή SOS* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://isotita.gr/emfyli-via/> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].
- Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας (ΓΓΟΠΙΦ), 2017. *Πρωτόκολλο συνεργασίας για τις γυναίκες πρόσφυγες* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2017/12/%CE%A0%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BB%CE%BF-%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%93%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%A0%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%82.pdf> [Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2022].
- Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας (ΓΓΔΟΠΙΦ), 2021. *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://isotita.gr/wpcontent/uploads/2021/12/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf> [Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2022].
- Γιατροί του Κόσμου, no date. *A step Forward- Ανοικτό Κέντρο Διαμονής για Γυναίκες σε κίνδυνο που αναζητούν Άσυλο και για Μητέρες με τα Παιδιά τους* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://mdmgreece.gr/missions/stin-ellada/programmata/step-forward-domi-diamonis-gia-ginekes-se-kindino-pou-anazitoun-asilo-ke-gia-miteres-ta-pedia-tous/> [Ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2021].
- ΔΙΟΤΙΜΑ, no date. *Help Desk* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://diotima.org.gr/helpdesk/>

[Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), no date. *Ξενώνες* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ekka.org.gr/index.php/el/domes-ypiresies/ksenones> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), no date. *Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREMBASEON/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3%CE%97%CE%A4%CE%97%CE%9B.%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%9C%CE%9C%CE%A9%CE%9D.pdf> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), 2021. *Ε.Κ.Κ.Α. Απολογισμός 2021* [Online]. Διαθέσιμο στο: [http://www.ekka.org.gr/images/SYNTONISMOY-ORGANOSIS/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99-%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3%CE%95%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%A3_2021.pdf](http://www.ekka.org.gr/images/SYNTONISMOY-ORGANOSIS/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99-%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3%CE%95%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%A3_2021.pdf) [Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου 2022].

Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας (ΕΠΑΨΥ), 2021. *Προσωπικό Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης στην Κοινότητα- Community Psychosocial Workforce Athens (CPW)* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.epapsy.gr/parochi-psychokoinonikis-stirixis-se-prosfyges/> [Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου 2022].

Κέντρο συντονισμού για τα θέματα μεταναστών και προσφύγων, no date. *Ξενώνας Φιλοξενίας γυναικών θυμάτων βίας και των παιδιών δήμου Αθηναίων* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.accmr.gr/services/shelter-for-women-victims-of-violence-their-children-of-the-municipality-of-athens-directorate-of-social-solidarity/> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

ΚΛΙΜΑΚΑ, no date. *Στήριξη αλλοδαπών γυναικών θυμάτων βίας, διακίνησης και σωματεμπορίας- Καταφύγιο «Χλόη»* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.klimaka.org.gr/stirixi-allodapwn-gunaiikwn-thumatwn-vias-katafugio-xloi/> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

- Μοσχολά, Κ., 2015. *Καταφύγιο Γυναίκας: Κέντρο Στήριξης Κακοποιημένων Γυναικών* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.imop.gr/sites/default/files/imop.pdf> [Ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2021].
- Πατρού, Μ., 2022. *Ξενώνες κακοποιημένων γυναικών: Πώς η Ελλάδα αφήνει απροστάτευτα τα θύματα έμφυλης βίας* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.reportersunited.gr/8196/xenones-kakopoiimenon-gynaikon-pos-i-ellada-afinei-aprostateyta-ta-thymata-emfylis-vias/> [Ανακτήθηκε 16 Σεπτεμβρίου 2022].
- Συμβούλιο της Ευρώπης, 2011. *Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/1680462536> [Ανακτήθηκε 16 Σεπτεμβρίου 2022].
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 1997. *Κατευθυντήριες Αρχές για την Προστασία των Γυναικών Προσφύγων* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/Women-Protection-Principles.pdf> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Ξενόγλωσση

- Amnesty International, 2016. *Female refugees face physical assault, exploitation and sexual harassment on their journey through Europe* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/01/female-refugees-face-physical-assault-exploitation-and-sexual-harassment-on-their-journey-through-europe/> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].
- Cohen, F., και Yaeger, L., 2021. Task-shifting for refugee mental health and psychosocial support: a scoping review of services in humanitarian settings through the lens of RE-AIM. *Implementation Research and Practice*, 2, pp. 1-13. doi: <https://doi.org/10.1177/2633489521998790>
- Collins, P.Y., Patel, V., Joestl, S.S., March, D., Insel, T.R., Daar, A.S., Bordin, I.A., Costello, E.J., Durkin, M., Fairburn, C., Glass, R.I., Hall, W., Huang, Y., Hyman, S.E., Jamison, K., Kaaya, S., Kapur, S., Kleinman, A., Ogunniyi, A. και Otero-Ojeda, A., 2011. Grand challenges in global mental health. *Nature*, 475(7354), pp.27–30. doi: <https://doi.org/10.1038/475027a>
- Domestic Violence Research Centre Victoria, no date. *Women's shelters* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.dvrcv.org.au/womens-refuges> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Finnish Institute for Health and Welfare, no date. *Shelters for victims of domestic violence* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://thl.fi/en/web/thlfi-en/services/special-government-services-in-social-welfare-and-health-care/shelters-for-victims-of-domestic-violence> [Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου 2022].

General Secretariat for Family Policy and Gender Equality (GSDFP-GE). 2021. *2nd Annual Report on Violence Against Women* [Online]. Athens. Διαθέσιμο στο: <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2022/06/ENG-EKTHESH-SITE.pdf> [Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου 2022].

Groenewald, J., 2001. *Minimum standards on shelters for abused women* [Online]. Διαθέσιμο στο: https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/201409/shelter0.pdf [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Kelly, L., 2008. *Combating violence against women: minimum standards for support services* [Online]. Council of Europe. Διαθέσιμο στο [https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf) [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Keygnaert, I., Dias, S. F., Degomme, O., Devillé, W., Kennedy, P., Kováts, A., De Meyer, S., Vettenburg, N., Roelens, K., και Temmerman, M., 2015. Sexual and gender-based violence in the European asylum and reception sector: a perpetuum mobile?. *European Journal of Public Health*, 25(1), pp. 90–96. doi: <https://doi.org/10.1093/eurpub/cku066>

Kvennaathvarf, no date. *Staying at the shelter* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.kvennaathvarf.is/dvol/?lang=en> [Ανακτήθηκε 17 Σεπτεμβρίου 2022].

Logar, R., και Qosaj-Mustafa, A., 2021. *Quality guidelines for shelters for victims of Violence against Women and Domestic Violence* [Online]. Council of Europe. Διαθέσιμο στο: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/-/launching-quality-guidelines-for-shelters-for-victims-of-violence-against-women-and-domestic-violence-in-kosovo-> [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Maki, K. 2020. *Breaking the Cycle of Abuse and Closing the Housing Gap: Second Stage Shelters in Canada* [Online]. Ottawa, ON: Women's Shelters Canada. Διαθέσιμο στο : <https://endvaw.ca/wp-content/uploads/2020/09/Second-Stage-Shelters-Full-Report.pdf> [Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου 2022].

Mhlongo, M. D., Tomita, A., Thela, L., Maharaj, V., και Burns, J. K., 2018. Sexual trauma and post-traumatic stress among African female refugees and migrants in South Africa. *South*

African Journal of Psychiatry, 24(1), pp.1-4.

doi:<https://doi.org/10.4102/sajpsychiatry.v24i0.1208>.

Napolitano, F., Gualdieri, L., Santagati, G., και Angelillo, I. F., 2018. Violence Experience among Immigrants and Refugees: A Cross-Sectional Study in Italy. *BioMed Research International*, 2018(7949483). doi:<https://doi.org/10.1155/2018/7949483>

Patel, V., Chowdhary, N., Rahman, A., και Verdeli, H. (2011). Improving access to psychological treatments: Lessons from developing countries. *Behaviour Research and Therapy*, 49(9), pp. 523-528. doi: <https://doi.org/10.1016/j.brat.2011.06.012>

Robbers, G., Lazdane, G., και Sethi, D., 2016. Sexual violence against refugee women on the move to and within Europe. *Entre Nous*, 84, pp.26-29. Διαθέσιμο στο: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/319311/9-Sexual-violence-refugee-women.pdf [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Runner, M., Novick, S., και Yoshihama, M., 2009. *Intimate partner violence in immigrant and refugee communities: Challenges, promising practices and recommendations* [Online].

Διαθέσιμο στο:

https://www.futureswithoutviolence.org/userfiles/file/ImmigrantWomen/IPV_Report_March_2009.pdf [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

Teloni, D.D., Dedotsi, S., και Telonis, A. G., 2020. Refugee “crisis” and social services in Greece: social workers’ profile and working conditions. *European Journal of Social Work*, pp.1–14. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1772729>

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2011. *Guidelines for Protecting Women and Girls during first entry and asylum procedures in Greece* [Online]. Διαθέσιμο στο: https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/GSGE_Final_Draft_Guidelines_English.pdf [Ανακτήθηκε 11 Νοεμβρίου 2021].

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2013. *Update on refugee women: promoting gender equality and eliminating sexual and gender-based violence* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/excom/standcom/51d19bcc9/update-refugee-women-promoting-gender-equality-eliminating-sexual-gender.html> [Ανακτήθηκε 17 Σεπτεμβρίου 2022].

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2020. *UNHCR warns second wave of COVID pandemic driving further violence against refugee women and girls* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/news/press/2020/11/5f3e0f394/unhcr-warns-second-wave-covid-pandemic-driving-further-violence-against.html> [Ανακτήθηκε 17 Σεπτεμβρίου 2022].

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2021. *Sexual and Gender-based Violence among Asylum-Seekers in Cyprus* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2021/12/Sexual-and-Gender-based-Violence-Report.pdf> [Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2022].

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2022. *Operational Data Portal: Refugee Situations* [Online]. Διαθέσιμο στο: https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#_ga=2.184689385.1745724726.1663493624-1133168173.1662283884 [Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2022].

Vallejo-Martín, M., Sánchez Sancha, A., και Canto, J. M., 2021. Refugee Women with a History of Trauma: Gender Vulnerability in Relation to Post-Traumatic Stress Disorder. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9), p. 4806. doi: <https://doi.org/10.3390/ijerph18094806>.

Vu, A., Adam, A., Wirtz, A., Pham, K., Rubenstein, L., Glass, N., Beyrer, C., και Singh, S., 2014. The Prevalence of Sexual Violence among Female Refugees in Complex Humanitarian Emergencies: a Systematic Review and Meta-analysis. *PLoS currents*, 6, pp.1-18. doi:<https://doi.org/10.1371/currents.dis.835f10778fd80ae031aac12d3b533ca7>.

Women Against Violence Europe (WAVE), 2017. *Prevention and Support Standards for Women Survivors of Violence: A HANDBOOK FOR THE IMPLEMENTATION OF THE ISTANBUL CONVENTION* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.interventionsstelle-wien.at/download/?id=732> [Ανακτήθηκε 16 Σεπτεμβρίου 2022].

Women's aid, no date. *Local Support Services in Dublin* [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.womensaid.ie/services/local/dublin/> [Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου 2022].